ситуацій, в яких усвідомлюється необхідність і доцільність реабілітаційної допомоги з залученням психологічних знань та методів. До цієї сфери належить багато професійних галузей, які покликані допомогти людям, думки, почуття та поведінка яких є проблемою для них самих і для оточення (медична, клінічна, консультативна психології, нейропсихологія, військова та інші). Реабілітаційна психологія посідає одне з основних місць серед названих галузей і їй належить провідна роль у реалізації психологічної допомоги населенню.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ Й ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Лигун Н. В.[1], Охріменко І. М.[2]

[1]Відділ психологічного забезпечення

Департаменту персоналу МВС України, Київ

[2]Національна академія внутрішніх справ, Київ, Україна

Психотравмуюча ситуація нерідко зумовлена впливом природних, військових (бойових), соціальних, інформаційних, індивідуальних й інших чинників; супроводжується зростанням психологічної напруженості, порушенням механізмів адаптації, руйнуванням психічного світу особистості. Разом із тим, ступінь розвитку психічних змін має залежність від рівня участі індивіда в стресовій ситуації. Також на розвиток особистісних змін та розладів можуть здійснювати вплив соціальні та соціально-побутові умови, в яких індивід перебуває після пережитої травми. Зазвичай розладам піддаються люди зі слабким психічним здоров'ям, а також підвищеною реактивністю на зовнішні подразники. Натомість ризик виникнення розладів знижується, якщо навколо перебувають люди, які пережили подібну ситуацію, або такі, що здатні надавати кваліфіковану медико-психологічну допомогу.

До категорій осіб, що потребують даної допомоги, поза усяким сумнівом слід віднести працівників правоохоронних органів, військовослужбовців та інших фахівців, діяльність яких пов'язана з багатоваріантністю вирішуваних професійних завдань та їх інтелектуальною і емоційною насиченістю, високою ймовірністю небезпеки, системою зовнішніх впливів тощо. З огляду на це звернемо увагу на організацію процесу реабілітації осіб, що перебувають (перебували) в кризових умовах та мають відношення до системи МВС України.

Так, зокрема, охорону психічного здоров'я осіб, які відповідно до законодавства мають право на медичне обслуговування в закладах охорони здоров'я сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, забезпечує єдина система, до якої входять Державна установа «Центр психіатричної допомоги та професійного психологічного відбору МВС України», а також центри психіатричної допомоги та професійного психологічного відбору, які входять до складу державних установ «Територіальне медичне об'єднання Міністерства внутрішніх справ України в областях та місті Києві».

Фахівці таких центрів (практичні психологи, лікарі-психологи, лікарі-психіатри, лікарі-психотерапевти) надають певним категоріям осіб, що мають право на медичне обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС, у тому числі постраждалим в екстремальних ситуаціях, після перебування в зоні АТО/ООС, ведення бойових дій, унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, психолого-психіатричну, психотерапевтичну, психокорекційну амбулаторну допомогу (під час обстеження та лікування в закладах охорони здоров'я МВС або під час самостійного звернення до фахівців Центрів), а в разі необхідності направляють цих осіб до спеціалізованих лікувально-профілактичних закладів МОЗ України на стаціонарне обстеження та лікування.

На даний час заклади охорони здоров'я МВС здійснюють медичну та медико-психологічну реабілітацію постраждалих військовослужбовців та

ветеранів війни. Поліцейські ж мають право на медичну та медико-психологічну реабілітацію відповідно до Порядку пільгового реабілітаційного, санаторно-курортного лікування, оздоровлення та відпочинку в медичних реабілітаційних центрах, санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах та оздоровчих закладах Міністерства внутрішніх справ України, деяких інших категорій осіб та членів їх сімей, затвердженого наказом МВС України від 14 грудня 2015 року № 1568 та наказу МВС України від 18 червня 2018 року № 516 (із змінами) «Про організацію обов'язкового проходження медико-психологічної реабілітації військовослужбовців Національної гвардії України та поліцейських». Крім того, Національна поліція організовує систему психологічного забезпечення поліцейських та координує її функціонування відповідно до пункту 51 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877. Щодо військовослужбовців Національної гвардії України, то такі послуги їм надаються відповідно до закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Реабілітаційне лікування проходять лише діючі поліцейські та військовослужбовці Національної гвардії України. Тривалість реабілітаційних заходів становить від 14 до 21 дня.

Діагностика та лікування пацієнтів із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) визначається уніфікованим клінічним протоколом первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад», затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23 лютого 2016 року № 121.

Варто зауважити, що представники Національної поліції України у складі мультидисциплінарної робочої групи брали участь у розробленні зазначеного уніфікованого клінічного протоколу первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Протокол розроблено з урахуванням сучасних вимог доказової медицини,

розглядає особливості проведення діагностики та лікування пацієнтів із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) в Україні з позиції забезпечення наступності етапів медичної допомоги. Це обумовлене насамперед тим, що ПТСР доволі часто є відставленою або затяжною реакцією на стресову подію або ситуацію (короткочасну або затяжну) загрозливого або катастрофічного характеру, що може викликати загальний дистрес майже в будь-якої людини. У протоколі зосереджено увагу на організації медичної допомоги пацієнтам в Україні відповідно до міжнародних клінічних настанов. Положення протоколу, які відповідають вимогам доказової медицини, не виключають можливість залучення інших прийнятних методів досягнення кінцевого результату.

З урахуванням положень уніфікованого протоколу розроблено та надалі активно впроваджуються:

- алгоритм організації в Національній поліції України заходів психологічної та медико-психологічної реабілітації поліцейських – учасників АТО/ООС;
- методичні рекомендації щодо організації психологічного супроводження поліцейських, державних службовців та інших працівників Національної поліції України, які потребують психологічної підтримки та допомоги;
- методичні поради щодо профілактики суїцидів серед працівників поліції (спільно з ДУ «Центр психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору МВС України» для медичних працівників, практичних психологів, лікарів-психологів закладів охорони здоров’я МВС України та психологів кадрових апаратів органів Національної поліції).

У той час, військовослужбовці Національної гвардії України, які мають діагностований посттравматичний стресовий розлад, у встановленому порядку направляються на лікування до спеціалізованих закладів охорони здоров’я. Після проходження відповідного курсу лікування військовослужбовці відповідно до Інструкції про організацію медичної

реабілітації та санітарно-курортного лікування в Міністерстві внутрішніх справ України, затвердженої наказом Міністерства юстиції України 13 травня 2004 року № 601/9200, направляються до відомчих медично-реабілітаційних центрів системи Міністерства внутрішніх справ України для проходження медичної реабілітації.

Разом із тим, надання реабілітаційної допомоги військовослужбовцям Державної прикордонної служби України з посттравматичним стресовим розладом регламентується Порядком психологічного забезпечення в Державній прикордонній службі України, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09 березня 2021 року № 179, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 20 квітня 2021року за № 533/36155, та наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 10 березня 2015 року № 101-АГ «Про організацію медичної реабілітації в Державній прикордонній службі України».

У Державній службі України з надзвичайних ситуацій відповідно до Кодексу цивільного захисту України, наказу Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 14 травня 2001 року № 180/115 «Про затвердження Положення про медико-психологічну реабілітацію рятувальників аварійно-рятувальних служб та осіб, що постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і Положення про центри медико-психологічної реабілітації», наказу МВС України від 31 серпня 2017 року № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» особи, які безпосередньо брали участь у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт або залучалися до цілодобового чергування, пов'язаного з ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації, мають право один раз на рік пройти безоплатний курс медико-психологічної реабілітації строком не менше ніж 14 діб, а ті з них, які отримали травми або брали участь у проведенні аварійно-рятувальних робіт,

пов'язаних із загибеллю людей, зобов'язані пройти відповідне лікування та реабілітацію в центрах медико-психологічної реабілітації.

Висновки про необхідність направлення на медико-психологічну реабілітацію фахівців служби цивільного захисту надають лікарсько-експертні комісії ДСНС, а основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб, а також органів та підрозділів цивільного захисту – лікарсько-експертні комісії ДСНС за місцем роботи або медико-соціальні експертні комісії закладів охорони здоров'я. Для проведення медико-психологічної реабілітації в системі ДСНС функціонує Медичний реабілітаційний центр «Одеський» (м. Одеса), у складі якого діє Центр медико-психологічної реабілітації.

Отже, виходячи з наведеного, можна стверджувати, що в системі МВС України є цілком самодостатній методологічний інструментарій та необхідний ресурс, що спрямований на надання кваліфікованої психологічної допомоги й проведення медико-психологічної реабілітації різних категорій фахівців.

РЕАБІЛІТАЦІЙНА ДОПОМОГА ПРИ СТРЕСОВИХ СТАНАХ

Підлужна С.А., Корчан Н.О., Шерстюк О.О.

Полтавський державний медичний університет

Вже понад шість місяців триває військова агресія росії та масштабні бойові дії на території України. За таких умов кожна людина може відчувати стрес та глибокі переживання, страх, тривогу, як за себе, так і за близьких та рідних. Стрес є захисною реакцією на зовнішні подразники. Вона проявляється фізично, психічно, емоційно та дає змогу адаптуватися до цих змін. Зовнішні чинники сприймаються як загроза організму. Стрес тоді реагує на ці загрози. Відбувається низка стресових реакцій. Мозок сприймає загрозу, сигналізує наднирникам, а вони виділяють гормони стресу – адреналін і кортизол. Активується внутрішній резерв, збільшується м'язова сила, швидкість реакцій, витривалість та больовий поріг. Коли людина